

РОЗДІЛ II

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ
ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.14

Габовда Анжеліка Міланівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В статті розглядається проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу. Визначено, що вивчення мови розцінюється як набуття знань та інтегрованих мовленнєвих умінь у їхній взаємодії, які диктують життєві ситуації. Виявлено, що розширення соціокультурної компетентності майбутніх фахівців передбачає етапи: активізацію вже відомого лексичного матеріалу з теми паралельно з відтворенням фахових знань з профільної дисципліни; наповнення нових понять зрозумілим змістом через наведення прикладів з професійної діяльності за обранням студентами фахом; закріплення нових понять уживанням їх у стандартних ситуаціях; усвідомлене використання засвоєного поняття в спонтанному мовленні в нестандартних ситуаціях з опорою на фахові знання.

Ключові слова: іншомовна підготовка, професійна освіта, соціокультурний підхід.

Постановка проблеми. Сучасні зміни в політичному, економічному та соціально-культурному розвитку суспільства, зміна ідеології освіти зробили великий вплив на систему іншомовної освіти в європейських країнах, наповнивши новим змістом цілі, зміст і технології навчання іноземних мов, з урахуванням світового досвіду світовий досвід навчання мов міжнародного спілкування і соціально-культурних особливостей різних народів. Сучасний фахівець повинен не тільки оволодівати словесним кодом певної іноземної мови, але вміти використовувати на практиці і створювати на певному рівні в своїй свідомості «картину світу», притаманну носію цієї мови.

У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства та розширення міжнародних зв'язків рівень фахової підготовки майбутнього фахівця з економіки, педагогіки, політичних наук, екології, правознавства, соціальної роботи тощо визначається сформованістю його особистісних якостей та професійних умінь, серед яких особливе місце посідають іншомовна соціокультурна компетенція та сформовані навички використання соціокультурних знань у спілкуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціокультурна компетенція визначається вченими (В.В.Сафонова, П.В.Сисоєв, В.П.Фурманова, С.Г.Тер-Мінасова, П.О.Бех, Л.В.Біркун, Л.В.Калініна, І.В.Самойлюкевич та ін.) як уміння вибрати потрібний рівень мовного етикету, доречний у конкретній ситуації спілкування залежно від соціального статусу співрозмовника, як здатність та готовність індивіда здійснювати адекватну міжкультурну комунікацію (Н.Б.Ішханян, Н.К.Склярєнко, Г.Д.Томахін та ін.), як сучасна концепція іншомовної освіти, яка базується на інтегрованому навчанні мови та культури відповідних країн, на діалозі рідної та іноземної культур, мета якої - навчання мови через культуру, культури через мову, формування *homotoralis*: людини із совістю, що розрізняє добро і зло, має високі стійкі моральні орієнтири. Ідея підходу до освіти й виховання з позицій взаємовпливу культур значно поширилась у зарубіжній педагогічній науці наприкінці минулого століття.

Нові вимоги щодо володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, викладені в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, сприяли розробці таких методичних принципів, як інтерактивність, мовленнєво-мисленнєвої активність, контекстуалізація та інтеграція, які вважаємо основою формування іншомовної соціокультурної компетенції. Свідоме й цілеспрямоване впровадження цих принципів сприяє поєднанню мовної обізнаності з практичним володінням мовленнєвою діяльністю у відповідних ситуаціях спілкування. Стандартні вимоги відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти передбачають, що випускник університету з дипломом бакалавра має володіти іноземною мовою на рівні B2 (незалежний користувач), спеціаліст магістр передбачає рівень C1 (досвідчений користувач) [3]. До складників рівня володіння іноземною мовою входять і вимоги до сформованості іншомовної соціокультурної компетенції.

Мета статті: розкрити роль іншомовної підготовки у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх фахівців у вищій школі.

Результати дослідження. Зміст соціокультурної компетенції з іноземної мови визначається метою її формування та вимогами фахової підготовки студентів нефілологічних спеціальностей. У дослідженні питання змісту іншомовної соціокультурної компетенції розглядаються в контексті програм з іноземної мови для професійного спілкування, що зміщує акцент зі знання мови як набору окремих елементів на поняття про мову як інтегровану систему знань і вмінь. Це відображає зміну в педагогічній філософії, де навчання мови розглядається як диверсифікація мовної освіти: вивчення мови розцінюється як набуття знань та інтегрованих мовленнєвих умінь у їхній взаємодії, що вимагають життєві ситуації.

Першим складником змісту соціокультурної компетенції з іноземної мови є інтегровані професійні соціокультурні знання, реалізовані в практичних навичках комунікативної поведінки, змодельовані в процесі вивчення мови. Другим складником змісту є фонові знання, без опанування яких не тільки повсякденне, але й професійне

спілкування може не відбутися, оскільки на незнання чужої культури чи норм поведінки іноземці реагують набагато болючіше, аніж на незнання власне мови. Професійно орієнтоване читання є наступним складником іншомовної компетенції фахівців будь-якої галузі. Розширення знань про країну, мову якої вивчають, здійснюється, паралельно з іншими видами пізнавальної діяльності, через спеціально відібрані навчальні тексти професійного спрямування. Вони підпорядковані певним вимогам: цілеспрямованість; функціональність; країнознавчу актуальність та адекватність; адаптованість; стимулювання інтересу студентів до іншомовної навчальної діяльності.

Аналіз педагогічної й лінгвістичної літератури [2; 4] засвідчує, що до педагогічних засад, здатних забезпечити формування іншомовної соціокультурної компетенції, можна віднести культурологічний підхід до навчання іноземної мови, інноваційне навчання професійного іншомовного спілкування, технологізацію процесу формування іншомовної соціокультурної компетенції, між-предметну координацію у навчанні професійно спрямованої іноземної мови і фахових дисциплін та самоосвіту й саморозвиток студента як суб'єкта навчальної діяльності.

Культурологічний підхід до навчання іноземної мови передбачає осмислення культурної динаміки розвитку людства як поліфонії ціннісно значущих норм буття людської спільноти, способів її життя, смислів і структури картин світу, принципів поведінки людей, які складаються в реальному історичному просторі та часі й відбивають соціально-культурний досвід існування спільноти. В рамках культурологічного підходу до навчання мови, обговорюючи соціокультурні аспекти життя, наприклад, британського, американського, французького чи німецького суспільства, увага має звертатись на реалії сучасного буття в Україні, що сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, виробленню позитивного ставлення до соціально-економічних змін, які відбуваються в нашій країні.

До педагогічних засад, здатних забезпечити формування іншомовної соціокультурної компетенції, нами віднесено *інноваційне навчання професійного іншомовного спілкування*. Ми виходимо з того, що основна мета інноваційної освіти – це навчити людину поповнювати свої знання в будь-якій ситуації. В основі інноваційної освіти лежить спільна діяльність студента і викладача у формі діалогу, міжособистісних взаємодій та інтенсивного занурення в предмет. Інноваційне навчання іноземної мови передбачає відмову від переказу навчальних текстів та інших репродуктивних методів навчання мови й перехід до рівноправного діалогічного спілкування, моделювання реальних життєвих ситуацій, впровадження інтерактивних видів роботи: методу проектів, мозкової атаки, кейс-методу, рольових ігор тощо.

Не менш важливою педагогічною умовою є *технологізація процесу формування іншомовної соціокультурної компетенції, що можна* розцінювати як важливий чинник забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Вона містить систему дій викладача і студентів, спрямованих на досягнення чітко визначеної мети послідовним та неухильним виконанням певних навчальних дій за умов оперативного зворотнього зв'язку.

Науковці доводять [1, с. 221], що ефективному засвоєнню знань з іноземної мови сприяє компаративна технологія формування іншомовної соціокультурної компетенції, оскільки на заняттях постійно можна використовувати порівняння «в одній культурі – в іншій культурі». Основні засади компаративної технології передбачають: виявлення соціокультурної інформації; поетапне розширення соціокультурних знань; формування соціокультурної пам'яті через пошук спільного й розбіжностей; порівняння стилю спілкування в рідній культурі та в інших культурах; стимулювання студентів до виявлення соціокультурної інформації; практичне тренування студентів у набутті відповідних навичок спілкування; формування ціннісного ставлення до соціокультурної інформації, розуміння важливості соціокультурних знань і навичок поведінки для міжкультурного професійного спілкування.

Ефективне формування іншомовної соціокультурної компетенції неможливе без *міжпредметної координації у навчанні професійно спрямованої іноземної мови та фахових дисциплін* як засобу для подолання штучних меж між окремими системами знань, що засвоюються студентами в процесі вивчення різних дисциплін. Здійснення такої координації передбачає цілеспрямоване використання всього арсеналу форм, методів, педагогічних засобів, які допомагають виявити нові можливості їх використання у викладанні академічних дисциплін. Під міжпредметною координацією ми розуміємо постійний динамічний багатосторонній зв'язок у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін, що виступають замовниками спеціальної лексики, необхідної для іншомовного професійного спілкування, якого мають навчити викладачі на заняттях з мови. Міжпредметна координація розглядається у двох площинах: як необхідність опанування філологами, викладачами іноземної мови спеціальної професійної лексики та базових понять для навчання студентів нефілологічних спеціальностей, та як використання фахових знань, набутих студентами в процесі навчання майбутньої професії, у вивченні професійно спрямованої іноземної мови. Міжпредметна координація передбачає співпрацю викладачів іноземної мови з викладачами рідної мови та фахових дисциплін для уникнення дублювання навчального матеріалу, корекції навчальних планів, формування толерантності студентів щодо різних поглядів на одну проблему, розвитку продуктивного мислення, утримання сталого інтересу до вивчення іноземної мови.

Міжпредметна координація потребує дотримання певних правил і процедур на рівні відповідних кафедр і окремих викладачів: з'ясування змісту навчальної фахової дисципліни та виокремлення її соціокультурних аспектів; випереджувальне вивчення професійно спрямованого матеріалу рідною мовою з тим, щоб викладачеві іноземної мови не перебирати на себе функції викладання профільних дисциплін; коригування навчальних планів для забезпечення послідовності вивчення професійно значущих тем рідною та іноземною мовами; проведення інтегрованих занять з профільних дисциплін рідною та іноземною мовами з використанням компаративної технології та видів навчальної діяльності, характерних для занять з іноземної

мови (моделювання ситуацій, робота в парах, відповіді у вигляді презентацій, прес-конференції, дискусії тощо).

Значимо, що проблема підготовки фахівців, здатних ефективно працювати за умов внутрішньої та міжнародної конкуренції, визначати конкретні цілі, брати на себе відповідальність за результати діяльності, працювати в команді, приймати рішення, розуміти та переконувати інших, долати конфлікти й непорозуміння набуває особливої актуальності в період реструктуризації політичного та економічного життя в українському суспільстві. Модернізація структури освіти передбачає інтеграцію, взаємопроникнення навчальних дисциплін у вищій школі з метою якомога кращої підготовки випускника університету до ефективного функціонування на європейському ринку праці.

Механізм взаємодії професійної підготовки студента та розширення його іншомовної соціокультурної компетенції передбачає дотримання певної послідовності в накопиченні соціокультурних знань з опорою на знання, отримані в процесі вивчення профільних дисциплін. Спираючись на професійну обізнаність студента, його власний життєвий досвід, ставлення до вивчення іноземної мови та зважаючи на дидактичні принципи доступності, посиленості, наступності у викладенні навчального матеріалу, викладач, здійснюючи методичний супровід, веде студента до поступового розширення його іншомовної соціокультурної компетенції.

Взаємодія професійної підготовки студента та розширення його соціокультурної компетенції передбачає такі етапи [1, с. 296]:

- активізацію вже відомого лексичного матеріалу з теми паралельно з відтворенням фахових знань з профільної дисципліни;

- введення нових соціокультурних понять з опорою на порівняння культурологічних явищ;

- наповнення нових понять зрозумілим змістом через наведення прикладів з професійної діяльності за обраним студентами фахом;

- закріплення нових понять уживанням у стандартних ситуаціях;

- свідоме вживання засвоєного поняття в спонтанному мовленні в нестандартних ситуаціях з опорою на фахові знання.

Дотримання такого поетапного алгоритму взаємодії професійної підготовки студента та розширення його іншомовної соціокультурної компетенції сприяє укріпленню міждисциплінарних зв'язків, забезпеченню стійкого інтересу студентів до вивчення іноземної мови, розвитку мовлення, усвідомленню необхідності врахування соціокультурних розбіжностей у майбутній професійній діяльності й толерантного ставлення до носіїв чужої мови та культури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтеграційні й міграційні процеси, глобалізація та європейська інтеграція України вимагають володіння іноземними мовами як засобом спілкування і вирішення спільних проблем, тому вивчення іноземної мови передбачає не тільки знання лексичного запасу, граматичних структур, синтаксису, але й наявність соціокультурологічних знань про країни, мова яких вивчається, а також норм поведінки, стилів спілкування, реалій повсякденного життя, правил етикету, прийнятих у певній спільноті.

У контексті університетської освіти важливо зрозуміти, що механізм взаємодії професійної підготовки студента та розширення його іншомовної соціокультурної компетенції в процесі вивчення професійно спрямованої іноземної мови базується на педагогічних (наявні засоби навчання, усвідомлення викладачем необхідності поєднання навчання мовного, мовленнєвого та професійно спрямованого матеріалу) та психологічних засадах: (визнання студентом існуючих розбіжностей у соціокультурній та професійній сферах життя нашого народу та населення іншомовних країнах; ставлення студента до вивчення іноземної мови, його налаштованість на опанування корпоративної культури носіїв мови; готовність до толерантного сприйняття інших стилів професійного спілкування, норм комунікативної поведінки, правил ведення бізнесу та соціальної комунікації).

Перспективами подальших досліджень може бути формування соціокультурної компетенції засобами іноземної мови у вищій школі, що спрямоване на розвиток світосприймання особистості і підготовку її до вивчення історії людства, своєї країни, свого народу, до усвідомлення себе як носія мови і національних цінностей, розуміння пошуку вирішення глобальних проблем, на розвиток комунікативної культури і духовного потенціалу сучасної молоді.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей // Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
2. Дубасенюк О.А. Педагогічна технологія організації продуктивної міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу/ О.А. Дубасенюк, Н.В. Якса // Розвиток педагогічної освіти викладача в умовах неперервної освіти: монографія / За ред.М.М. Солдатенкав, О.М. Семенов. – Глухів. : РВВ ГДПУ, 2008. – С.108-121.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. - К.:Ленвіт, 2003.-273с.
4. Левенчук И. Б. Культурологическая направленность языковой подготовки в системе международного образования; автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования // Инна Борисовна Левенчук; ФГБОУ ВПО «Ульяновский государственный педагогический университет имени И.Н. Ульянова». – Ульяновск, 2011. – 24 с.

В статтю розглядається проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу. Визначено, що вивчення мови розглядається як набуття знань і інтегровані мовні вміння в їх взаємодії, які диктують життєві ситуації. Виявлено, що розширення соціокультурної компетентності майбутніх фахівців передбачає етапи: активізацію вже відомого

лексического материала по теме параллельно с воспроизведением профессиональных знаний по профильной дисциплине; наполнение новых понятий понятным содержанием через приведение примеров из профессиональной деятельности по избранной студентами специальности; закрепление новых понятий употреблением в стандартных ситуациях; осознанное использование усвоенного понятия в спонтанной речи в нестандартных ситуациях с опорой на профессиональные знания.

Ключевые слова: иноязычная подготовка, профессиональное образование, социокультурный подход.

The problem of forming sociocultural competence of future professionals in terms of higher educational establishment is investigated in the article. It is determined that learning a language is regarded as acquisition of knowledge and integrated language skills in their interactions that dictate life situations. Components of content sociocultural competence in foreign languages are also substantiated, as well as professional integrated socio-cultural knowledge, background knowledge, professionally oriented reading. Attention is focused on expanding knowledge about the country of the language being mastered through specially selected professionally orientated training texts which should be functional, relevant, adequate and stimulating. Those pedagogical principles are analyzed that can provide the formation of foreign language socio-cultural competence: innovative teaching of professional foreign language communication technologization of the process of formation foreign socio-cultural competence, comparative technology that not only expands the student's knowledge of foreign language countries, but also contributes to its national identity, interdisciplinary coordination in training professional directional foreign language and professional disciplines as a means to overcome the artificial boundaries between different systems of knowledge. It is discovered that the expansion of socio-cultural competence of future professionals include the following steps: activation of lexical already known material on the subject along with playing expertise of profile disciplines; the introduction of new social and cultural concepts based on comparison of effects on a "one culture - a different culture"; filling of new concepts by understandable content through providing examples of professional activities for students of chosen profession; fixing the consumption of new concepts in standard situations; conscious use of concepts learned in spontaneous speech in unusual situations based on professional knowledge. The conscious and purposeful implementation of such teaching principles as interactivity, language and speech activity, contextualization and integration should promote the combination of language awareness with practical knowledge of speech activity in the respective situations of communication. It is concluded that the formation of socio-cultural competence by means of a foreign language in high school aimed at developing world conceptualization of personality and prepare them to the study of world history, country, people, to realize oneself as a native speaker and representative of national values, understanding the way of finding solutions to global problems, onto development of communicative culture and spiritual potential of today's youth.

Keywords: foreign language training, professional education, socio cultural approach.

УДК 378: 81'271

Климова Катерина Яківна,

доктор педагогічних наук, професор,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА СИСТЕМОЮ MOODLE: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Автор статті аналізує окремі аспекти проблеми використання технологій дистанційного навчання української мови у вищій школі, як-от: методологічні та організаційні основи дистанційного навчання в Україні, дефініції дистанційного навчання, запропоновані педагогами, особливості системи Moodle як універсальної навчальної платформи, а також стисло презентує структуру та зміст електронного навчального курсу української мови (за професійним спрямуванням), розробленого колективом кафедри лінгвометодики та культури фахової мови Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: дистанційне навчання, українська мова, електронний курс.

Постановка проблеми. Інтеграція у світовий освітній простір, поява інноваційних засобів масової комунікації, динамічний розвиток суспільних відносин, науки, культури, зміни в економічному житті зумовили підвищення вимог до якості та змісту вищої освіти в Україні. В умовах суспільно-політичних проблем, економічних криз, екологічних катаклізмів та інформаційного потоку, що впливає на свідомість молодого покоління, особливої актуальності набуває формування особистості фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці.

Закон України Про вищу освіту, прийнятий у 2014р. (Ст. 49), з-поміж форм навчання у вищих навчальних закладах виділяє *дистанційну*. Аналізуючи проблему моделювання дистанційної освіти студентів

вищих навчальних закладів, О. Брикіна зазначає: «Дистанційне навчання у вищій школі передбачає здобуття освітніх послуг на відстані, в основному без відвідування навчального закладу, за допомогою нових комп'ютерних і комунікаційних технологій і є універсальною, синтетичною, інтегральною, гуманістичною формою навчання, що створює необхідні умови для студентів і адаптована до базового рівня знань» [1, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція дистанційної освіти в Україні [2] ґрунтується на досвіді організації навчання на відстані, накопиченому в різних країнах світу (Р. Гаррісон, Т. Громова, Т. Бейтс, О. Брикіна, О. Виштак, В. Кухаренко, Є. Полат, Г. Селевко, С. Сисоєва,